

Bestedingenstatuut bevordering cultuur, natuur en wetenschap in (inter)nationaal verband

Werkterreinen

Sinds 1946 stelt het Prins Bernhard Cultuurfonds zich ten doel uiteenlopende vormen van cultuur, alsmede natuur en wetenschap te bevorderen in nationaal en internationaal verband. In dit kader kan het fonds op landelijk en provinciaal niveau bijdragen aan activiteiten op het gebied van:

- geschiedenis en letteren;
- beeldende kunst;
- podiumkunsten;
- monumentenzorg;
- natuur;
- wetenschap.

Uitgangspunten

Bij het herformuleren van de doelstelling na WO II heeft het toenmalige bestuur vooral besloten tot de bevordering van cultuur om de 'morele weerbaarheid van de bevolking' te vergroten. Voorts vindt het fonds het – zelf opgericht op particulier initiatief – van oudsher belangrijk dat te ondersteunen projecten en initiatiefnemers ook blijf geven van zelfwerkzaamheid. Een en ander komt nog steeds tot uitdrukking in enkele sinds jaar en dag gehuldigde uitgangspunten.

Zo wil het Cultuurfonds:

- hoge en lage cultuur niet fundamenteel van elkaar onderscheiden;
- participeren in activiteiten voor een breed en algemeen publiek¹;
- bij voorkeur particulier initiatief (van derden) stimuleren;
- liefst co-financiering bieden voor uitzonderlijke projecten en investeringen.

Doelgroepen

Hoewel het Cultuurfonds niet aan externe beleidsbeginselen gebonden is, wil het beschikbare middelen niet naar eigen believen benutten. Met het oogmerk zelfwerkzaamheid te stimuleren wendt het fonds de budgetten vooral aan op verzoek van derden. Organisaties, m.n. rechtspersonen zonder winstoogmerk, die in het kader van hun doelstelling publieksprojecten ontwikkelen binnen de werkterreinen mogen daarvoor ondersteuning vragen. Voor een beperkt aantal activiteiten, die de samenleving indirect ten goede komen, kunnen ook natuurlijke personen een bijdrage krijgen.

Basiscriteria

Bij het uitkiezen van de meest zinvolle bestedingen wordt stelselmatig nagegaan of sprake is van:

- een aantoonbaar publieke en niet primair particuliere behoefte;
- een kwalitatief goede en inhoudelijk waardevolle projectopzet;
- een onmiskenbare meerwaarde ten opzichte van het bestaande aanbod;
- een uitzonderlijk project in relatie tot reguliere activiteiten van de initiatiefnemer;
- een zelfredzame initiatiefnemer, blijkens de eigen investering en fondsenwerving.

Impliciet hecht het Cultuurfonds van meet af aan waarde aan ondernemerschap. De non-profit sector

¹ dat publiek hoeft overigens niet altijd per se talrijk te zijn.

moet zelf middelen weten te genereren voor de eigen exploitatie, alsmede projecten – evenals bedrijven – afstemmen op een waargenomen maatschappelijke vraag en kostenbewust realiseren.² In dit verband behoudt het fonds zich het recht voor toezicht te blijven uitoefenen op de besteding van toegezegde gelden zonder de zelfstandigheid van gesteunde organisaties te willen aantasten.

Hoofdpijnen

In vergelijking met veel andere filantropische instellingen kent het Cultuurfonds, principieel uitgaand van binnenkomende verzoeken, minder vastomlijnde programma's. Zeker achteraf bezien tekenen zich wel duidelijke patronen af in de bestedingenpraktijk van het landelijk fonds en de provinciale afdelingen. Het fonds streeft er in hoofdlijn naar:

- inwoners/bezoekers van NL uitzonderlijk cultuuraanbod met (internationale) allure te verschaffen;
- cultuurpubliek in staat te stellen bijzondere, onrendabele activiteiten uit te voeren/mee te maken;
- jongeren/specifieke doelgroepen te laten kennismaken met cultuur en daar actief bij te betrekken;
- toptalent gelegenheid te geven om excellente prestaties te leveren en daarvoor te bekronen.

Beschikbare middelen worden globaal beschouwd binnen vier, op elkaar aansluitende maar gezien de opzet niettemin verschillende, kaders aangewend.

I Bijdrageregelingen

Het Cultuurfonds ontvangt jaarlijks duizenden aanvragen.³ Om de meest voorkomende verzoeken zorgvuldig, consistent en efficiënt te verwerken zijn bijdrageregelingen ontwikkeld. De toepassing van de beleidsuitgangspunten op desbetreffende projecten zijn in specifieke richtlijnen uitgewerkt.

Dit geldt in het bijzonder voor:

- de aankoop van apparatuur, instrumenten, kleding e.d. door m.n. (amateur)muziek- en theatergezelschappen;
- de realisatie van manifestaties – zoals festivals, concoursen, congressen/symposia e.d. –, podiumproducties, tentoonstellingen en educatieprojecten;
- het voorbereiden en uitbrengen van non-fictie publicaties (gedrukt, digitaal, in andere media) gebaseerd op (wetenschappelijk) onderzoek naar onderwerpen binnen de werkterreinen;
- de restauratie van Rijksmonumenten – waaronder kerken, molens, buitenplaatsen e.d. –, alsmede mobiel en groen erfgoed.

II Speerpunten

Uitgaand van (actuele) ontwikkelingen en noden binnen de werkterreinen kan het Cultuurfonds voor deelgebieden speerpunten definiëren die een zekere voorkeur genieten bij het selecteren van bestedingen. Om de effectiviteit daarvan te optimaliseren is het zaak deze projecten bij uitstek te blijven monitoren en evalueren na ondersteuning.

Hieronder enkele sprekende voorbeelden:

- voor bestendige en uitbundige bloei binnen de werkterreinen is – alleen al vanwege aanwas,

² dit hoeft steunverlening aan experiment e.d. overigens niet per definitie uit te sluiten.

³ Momenteel ontvangt het fonds circa 6000 per jaar waarvan er zo'n 3500 gehonoreerd worden.

doorstroming en animo in het algemeen – een gezonde amateursector essentieel, vandaar dat verzoeken uit deze kringen met preferentie worden beoordeeld;

- omdat instandhouding van historische buitenplaatsen uiteenlopende voor de werkterreinen wezenlijke aspecten behelst – herstel/behoud unieke bouwwerken, originele interieurs, bijzondere ambachten en natuurwaarden – krijgen aanvragen daarvoor extra aandacht;
- ook bij relatief bescheiden publieksbereik mogen verzoeken voor hoogwaardig programma-aanbod op het gebied van b.v. kamermuziek, mode, poëzie e.d. met een bovenregionale uitstraling vanwege de kwetsbaarheid op een speciale behandeling rekenen;
- na het inkrimpen of vervallen van daarvoor bestemde overheidssubsidies worden aanvragen voor activiteiten in bepaalde (autonome) kunstsegmenten – jonge makers, hedendaagse muziekensembles e.d. – met bijzondere belangstelling beschouwd;
- omdat de soortenrijkdom van flora en fauna in Nederland ernstig bedreigd wordt, krijgen verzoeken voor projecten die deze problematiek onder de aandacht brengen of biodiversiteit helpen bevorderen prioriteit.

III Eigen initiatieven

Het Cultuurfonds ondersteunt bij voorkeur activiteiten van derden, maar kan in voorkomende gevallen ook eigen initiatieven ontwikkelen. Daartoe besluit het fonds doorgaans alleen als het:

- binnen de werkterreinen wezenlijke lacunes in het aanbod signaleert;
- overtuigd is van de behoefte in de samenleving om die op te vullen;
- geen andere partijen bereid vindt om dat te doen.

Aldus heeft het fonds in het verleden o.m. het initiatief genomen voor:

- de instelling van uiteenlopende prijzen en een onderscheiding, de Zilveren Anjer, met de toekenning waarvan het landelijk fonds en de provinciale afdelingen personen/organisaties wil eren vanwege uitzonderlijke prestaties binnen deelgebieden van de werkterreinen, waarvoor tijdens en rond de uitreiking extra aandacht wordt gevraagd;
- diverse publicatiereeksen met biografieën van sleutelfiguren uit de Nederlandse geschiedenis – b.v. over de koningen Willem I, II en III die in het najaar van 2013 verschijnt –, alsmede monografieën van Nederlandse architecten, kunstenaars, fotografen en vormgevers;
- enkele projecten om talent binnen deelgebieden van de werkterreinen te stimuleren, zoals opdrachten om beeldend kunstenaars en theatermakers de stap van hun opleiding naar de beroepspraktijk te laten maken en stipendia voor modevormgevers, documentaire- en theatermakers, toneelschrijvers en museumcuratoren met diverse doelbestemmingen.

IV Programma's

De primair reactieve werkwijze weerhoudt het Cultuurfonds er evenmin van om in enkele gevallen programma's op te zetten. Alvorens daartoe over te gaan verzekert het fonds zich ervan dat:

- er geen adequatere manier is om op een al dan niet structurele (financierings)behoefte binnen het betreffende werkterrein c.q. de sector in te spelen;
- de voorziening voor de lange termijn in gelijkwaardige samenwerking met andere fondsen en/of dankzij externe financiers aangeboden kan worden.

Momenteel is het fonds betrokken bij de volgende programma's:

- mede dankzij een toenemend aantal particuliere schenkers kent het Cultuurfonds sinds 2001

een eigen beurzenprogramma voor wetenschappelijk en artistiek toptalent dat, afgestudeerd aan Nederlandse HBO- of WO-instellingen, een vervolgopleiding of -onderzoek ambieert in het buitenland;

- in de periode 2003-2005 zijn met het Nationaal Restauratiefonds en negen betrokken Provincies revolverende Cultuurfondsen voor Monumenten ingesteld die laagrentende leningen verstrekken voor de instandhouding van gemeentelijke en provinciale monumenten;
- dankzij Buurtcultuurfondsen, ingesteld door de provincie en diverse woningcorporaties, kan het Cultuurfonds sinds 2012 in Noord-Brabant bijdragen aan kunstprojecten op straat- en wijkniveau die bewoners actief bij cultuur betrekken en die de sociale cohesie versterken;
- vanaf 2012 participeert het Cultuurfonds met de VandenEnde Foundation, het VSBfonds en de BankGiro Loterij in het Blockbusterfonds dat nieuwe investeringsmogelijkheden biedt (leningen/garanties) om met extra marketing/communicatie meer publiek(sinkomsten) te genereren voor spraakmakende, liefst multi-disciplinaire cultuurmanifestaties in Nederland;
- met het Fonds voor Cultuurparticipatie heeft het Cultuurfonds voor de periode 2013-2016 een regeling ingesteld om cultuureducatieve activiteiten gericht op VMBO-scholieren te bevorderen in aanvulling op het cultuureducatiebeleid van de Rijksoverheid en veel culturele instellingen die focussen op primair onderwijs c.q. HAVO- en VWO-leerlingen.

Zeker achteraf gezien zijn er nog twee clusters programmatische bestedingen aan te duiden:

- via structurele dan wel incidentele bijdragen aan organisaties als de Vereniging Rembrandt, de Vereniging Hendrick de Keyser, het Nationaal Muziekinstrumentenfonds, alsmede aan diverse archieven, bibliotheken, musea, monumenten- en natuurorganisaties apart, investeert het Cultuurfonds al decennialang in het verwerven en behouden van waardevol (on)roerend erfgoed voor het algemeen belang;
- met algemene en projectbijdragen ten behoeve van organisaties zoals b.v. de VFI en de FIN (koepelverenigingen van fondsenwervende instellingen en vermogensfondsen in Nederland), de Boekmanstichting en Stichting Cultuur-Ondernemen investeert het Cultuurfonds met enige regelmaat in innovatie en professionalisering binnen zowel de werkterreinen – cultuur, natuur en wetenschap – als de filantropiesector.

Internationaal

Het Cultuurfonds richt zich hoofdzakelijk op Nederland, maar bevordert vanaf de jaren 50 ook activiteiten daarbuiten, m.n. in (voormalige) overzeese gebiedsdelen en in Europees verband. Het fonds ondersteunt enkele organisaties om zulke activiteiten te (laten) realiseren en draagt daaraan in specifieke gevallen ook zelf bij. Voorts beogen uiteenlopende bestedingen indirect internationale kruisbestuiving binnen de werkterreinen, alsmede ook die met gebieden daarbuiten, te stimuleren.

De onderstaande activiteiten zijn in dit kader het meest vermeldenswaardig:

- in 1953 besloot het Cultuurfonds een zusterfonds op te richten op de Nederlandse Antillen, dat ook na de staatkundige hervorming van het Koninkrijk in 2010 het Caribisch deel daarvan blijft bedienen met een jaarlijkse bijdrage van het Cultuurfonds in Nederland zelf en aldaar vrij overeenkomstig te werk gaat;
- vanaf 1955⁴ draagt het Cultuurfonds structureel bij aan de European Cultural Foundation dat in de nasleep van WO II en het tijdperk van de Koude Oorlog is begonnen met de missie een

⁴ De naamgever en regent van het fonds was van 1955 tot 1977 president van de European Cultural Foundation en werd in die functie opgevolgd door Prinses Margriet (1984-2007) en Prinses Laurentien (2007-heden).

- verenigd (West-)Europa na te streven door cultuur als bindmiddel te propageren;
- het Cultuurfonds beschouwt het uitdragen van de Nederlandse cultuur in het buitenland als overheidstaak, maar kan bijdragen aan projecten op het gebied van Nederlands erfgoed in den vreemde – m.n. minder kapitaalkrachtige landen –, zoals instandhouding van historische monumenten en bijeenkomsten op het gebied van de Neerlandistiek;
 - met het bestedingenbeleid in het algemeen draagt het Cultuurfonds bij aan een rijk aanbod van publieksprojecten – zoals manifestaties, publicaties e.d. – in Nederland, die behalve fenomenen en ontwikkelingen hier vaak ook die van elders ontsluiten; en voorts wordt met het beurzenprogramma in het bijzonder internationale uitwisseling bevorderd.

Organisatie

Het Cultuurfonds kan het hierboven geschetste bestedingenbeleid uitvoeren en verder ontwikkelen dankzij bescheiden donaties en grote schenkingen van particulieren en bedrijven, inkomsten uit de jaarlijkse collecte, alsmede de afdracht van de BankGiro Loterij en de Lotto. Ieder jaar is daarvoor momenteel in totaal zo'n € 33 miljoen (2016) beschikbaar. In het streven om beter te gaan inspelen op wensen van uiteenlopende schenkers kunnen onderdelen van het bestedingenbeleid geleidelijk meer nadruk en/of anders gestalte krijgen.

Om een en ander optimaal uit te voeren, kunnen de medewerkers van zowel het landelijke fonds in Amsterdam als de twaalf provinciale afdelingen een beroep doen op circa 400 deskundigen met expertise op sterk uiteenlopende gebieden. Als lid van de Raad van Toezicht, de diverse afdelingsbesturen, adviescommissies en jury's helpen zij het fonds om – onafhankelijk en onbezoldigd – beleid uit te stippelen en nader vorm te geven, alsmede om op basis daarvan de meest passende bestedingen te selecteren. Bij benoeming stemmen zij in met de bestuurscode die rechten, plichten, bevoegdheden en geldende zittingstermijnen stipuleert, opdat processen zuiver verlopen.